

Strukture emocija prema čelnicima političkih stranaka: provjera osnovnih postavki teorije afektivne inteligencije

NEBOJŠA BLANUŠA*

Sažetak

Na osnovi istraživanja provedenoga na prigodnom uzorku od 253 studenta politologije i novinarstva Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu autor ispituje strukturiraju li se emocije prema čelnicima političkih stranaka sukladno postavkama teorije afektivne inteligencije Marcusa i sur. (2000.) u tri dimenzije – *entuzijazma*, *anksioznosti* i *odbojnosti*. Odvojeno strukturiranje dimenzije odbojnosti ili averzije kod većine vođa pretpostavljeno je kao izraz trajnog nezadovoljstva cjelokupnom hrvatskom politikom. Kako je, prema teoriji, u srži dimenzije odbojnosti moralno neodobravanje, dodatno je istraženo strukturiranje emocionalnih reakcija *moralnog odobravanja*, što je mjereno ljestvicama emocija poštovanja, divljenja i povjerenja.

Rezultati faktorskih analiza pokazuju kako se emocije prema većini stranačkih vođa strukturiraju u trima dimenzijama, pri čemu emocije moralnog odobravanja i emocije entuzijazma čine jednu dimenziju pozitivnog afekta prema političarima, sukladno postavci o primarnom procesu njihova nastanka. Međutim, kad se posebno analiziraju ispitanici s pozitivnim, odnosno negativnim stavom prema pojedinačnim čelnicima, kod pet od ukupno petnaest procijenjenih čelnika, emocije ispitanika s negativnim stavom strukturiraju se u četirima dimenzijama. Takvo strukturiranje autor smatra emocionalnom podlogom procesa vrednovanja dviju skupina političkih protivnika – autsajdera i dostojnih protivnika.

Ključne riječi: teorija afektivne inteligencije, emocije, entuzijazam, anksioznost, odbojnost, moralno odobravanje, čelnici parlamentarnih stranaka, autsajderi i dostojni protivnici.

Uvod

Dualizam uma i strasti, suprotstavljenost racionalnosti i emocionalnosti kulturalna je činjenica koja svoje korijene vuče još od antičkih vremena. U tom smislu “ideologija racionalnog čovjeka”¹ elaborira napetosti između razuma i osjećaja u četirima pretpo-

* *Nebojša Blanuša*, asistent Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na istraživačkom projektu “Izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj 2000. – 2010.”, u čijem je sklopu i provedeno ovo istraživanje.

¹ Pojam kojim se koristi Izard, C. E. (1972.) u analizi mijenjanja značenja emocija tijekom povijesti Zapadne civilizacije, a odnosi se na “zbirku” vjerovanja i vrijednosti kodificiranih socijalizacijskim djelovanjem, prenošenih s naraštaja na naraštaj.

stavljenim patološkim mehanizmima. *Patologija potiskivanja* naglašava da emocije prekomjerno stimuliraju i time sprječavaju i potiskuju poželjno mišljenje “hladnom glavom”. *Distrakcijska patologija* pretpostavlja da emocionalni simboli ometaju um u prosudbi relevantnih činjenica i usmjeravaju pozornost na nevažne sadržaje. *Patologija nepomirljivosti* znači da emocionalno zasićeni podražaji dovode do takve ekstremnosti u mišljenju koja utječe na daljnju nesprennost na prilagodbu u svjetlu novih informacija. Konačno se *patologija sebičnosti* odnosi na preusmjerenje s kolektivnih vrijednosti i interesa na osnovne nagone samoodržanja i individualnog interesa u stanju pretpostavljene ugroženosti. Sve navedene ideje uključuju potrebu “zaštite” mišljenja pred emocijama, njihovu kontrolu, kao i ideal “potpuno racionalnog”² ponašanja. Međutim, istraživanja na području neuroznanosti, fiziologije i eksperimentalne psihologije (npr. Damasio, 1994.; LeDoux, 1996.; Gray, 1987.) pokazuju kako su emocije i mišljenje komplementarni sustavi u funkcionalnoj interakciji. Različiti izazovi ljudskom prosuđivanju zahtijevaju aktivno uključivanje i međudjelovanje obiju mentalnih djelatnosti.

Na temelju ovakvih spoznaja razvijena je teorija afektivne inteligencije (Marcus i sur. 2000.) kojom ćemo se u ovome radu poslužiti kako bismo odgovorili na pitanje kako ljudi doživljavaju javne osobe, u ovom slučaju čelnike parlamentarnih političkih stranaka u Hrvatskoj. Najprije ćemo nešto više reći o samoj teoriji, potom usporediti rezultate dosadašnjih istraživanja s našim istraživanjem, te zaključno naznačiti implikacije nalaza, kako u pogledu teorije, tako i u pogledu političke kulture hrvatskog društva.

*Teorija afektivne inteligencije*³

Temeljni problem ove teorije jest u tome kako emocije i mišljenje u interakciji stvaraju promišljene i pažljive građane (Marcus i sur., 2000.: 1). Ukratko, teorija pretpostavlja da će većina ljudi na politička zbivanja ispunjena poznatim i očekivanim političkim simbolima, reagirati po navici, oslanjanjem na prethodno stvoreno mišljenje. Međutim, u situaciji suočavanja s novim i prijetućim akterima, događajima ili problemima, doći će do aktiviranja procesa “svježe” evaluacije i pomnoga političkog prosuđivanja. O politici, kao i o drugim stvarima, misliti ćemo onda kad nas naše emocije upute na to. Odluke možemo donositi oslanjajući se ili na ono što se u prošlosti pokazalo uspješnim ili eksplicitno razmatrati situaciju i mogućnosti koje su pred nama.

Izvori ove teorije mnogobrojni su, a autori se, osim vlastitih i već spomenutih istraživanja u neuroznanosti, najčešće pozivaju na teorijske radove Herberta Simona u pogledu razlikovanja ljudske od umjetne inteligencije (npr. Simon, 1967.; 1982.; 1985.; 1986.; 1987.; 1994.). Sukladno tomu, teorija promatra ljudski um kao serijalni procesor informacija kojemu su potrebna dva mehanizma potpore: *mehanizam postizanja ciljeva* ili zadovoljavanja te *mehanizam prekidanja* (engl. *interruption*), kojemu je cilj pre-

² U popularnoj je kulturi ovaj ideal možda najbolje izražen u liku dr. Spocka iz serijala *Star Trek* kao izvanzemaljca bez emocija. Međutim, slijedom novih godišta serijala, i ta se predodžba promijenila, barem na implicitnoj razini.

³ Ovdje nije riječ o popularnoj teoriji *emocionalne inteligencije* Daniela Golemana (1998.) koja se bavi “inteligentnim” upravljanjem vlastitim emocijama u svrhu postizanja osobnih i profesionalnih ciljeva.

usmjeriti pozornost na potrebe od trenutačne važnosti, bez obzira na nastojanje da se postigne prethodno određeni cilj.

U odnosu na uobičajenu predodžbu, koja pretpostavlja prvenstvo mišljenja (kognicije) nad emocionalnim evaluacijama (afektima) – što je koncepcija inaugurirana u znanost još od Williama Jamesa – teorija afektivne inteligencije definira emocije kao doživljaje koji proizlaze iz predsvjesnih neuralnih mozgovnih sustava. Tek kad su ti doživljaji dovoljno intenzivni i istaknuti, mogu postati dijelom introspektivnih razmatranja i daljnjih elaboracija koje su u funkciji svijesti.

Ovako definirane emocije ishodi su dvaju mozgovnih sustava smještenih u limbičkom području. Riječ je o *dispozicijskom* (engl. *disposition*) i *nadglednom* (engl. *surveillance*) sustavu koji upravljaju podražajima koje ljudi uče povezivati s pozitivnim i negativnim ishodima te k tome (često nesvjesno) upravljaju strateškim izborom ponašanja (Marcus i sur., 2000.: 9). Okvirno ćemo opisati ova dva sustava.

Dispozicijski sustav

Temeljna zadaća ovog sustava jest aktiviranje naučenih ponašanja te stjecanje novih bihevioralnih rutina, tj. dispozicija. One predstavljaju strateške akcije, odnosno ponašanja oblikovana u svrhu postizanja ciljeva. Potrebno ih je za vrijeme njihova izvođenja stalno evaluirati u pogledu potrebnog napora za njegovo izvođenje, očekivanja o uspjehu, procjene postojećih fizičkih i psihičkih resursa te povratnih informacija o uspjehu ili neuspjehu izvođenja. Za ovakve strateške procjene ljudi rijetko koriste resurse svijesti.

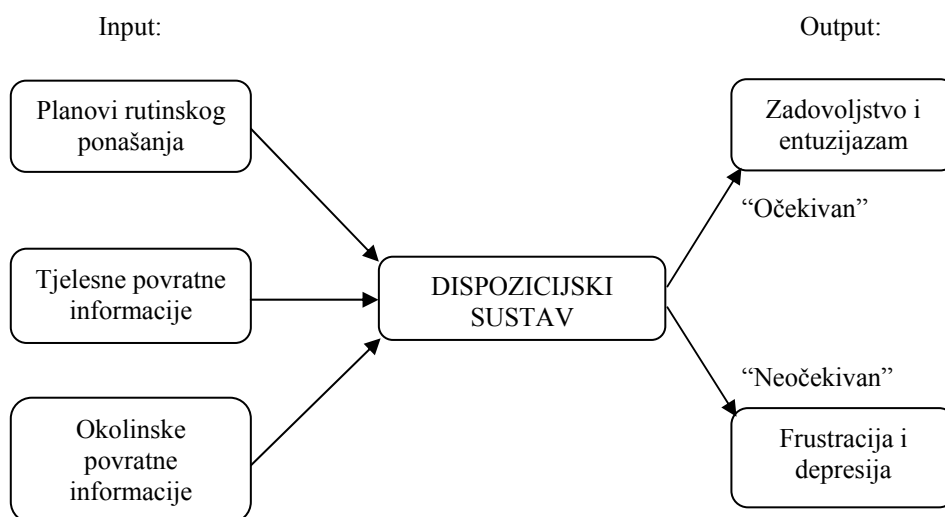
Za uspješno rutinsko funkcioniranje dispozicijski sustav, dakle, integrira tri kategorije informacija: predsvjesne scenarije rutinskog ponašanja (locirane u prefrontalnom korteksu, odnosno proceduralnom pamćenju), somatosenzorne informacije (o položaju tijela i statusu fizičkih resursa) i informacije iz okoline (*slika 1*).

Integracija ovih informacija omogućuje temelj za jednostavnu komparaciju: izvode li se planovi na očekivan i uspješan način ili ne? Kontinuirano izvodeći ove usporedbe, dispozicijski sustav utječe na emocionalne ishode, tj. ako je izvođenje planova očekivano, tada se doživljava entuzijazam koji onda, ovisno o intenzitetu, može utjecati na svjesno entuzijastično raspoloženje, pozornost na zadatak te izvršenje postojećeg plana. Ako se plan ne izvršava na očekivani način, doživljava se frustracija i depresija koje se, ako su dovoljno jake, doživljavaju i na svjesnoj razini. Dispozicijski se sustav, dakle, oslanja na emocionalne procjene prilikom kontrole i izvođenja navika. Zadržavaju se one navike zbog kojih osjećamo entuzijazam, a napuštamo one koje izazivaju očajanje (Marcus i sur., 2000.: 10).

Kako ljudi odrastaju, uče mnoge vještine bez upletanja svijesti, posve automatski, pa tako i iskazivati vlastite stavove i selektivno se prema njima ponašati⁴, te “učiti koje će novine, koje ideje i koje političke lojalnosti biti potkrepljujuće a koje ne.” (Marcus i sur., 2000.: 10).

⁴ O automatskim procesima u pogledu stavova i njihova odnosa prema ponašanju možda najbolje govori tzv. procesni model Frazia/Powela/Herra, 1983.

Slika 1. Dispozicijski sustav (usp. Marcus i sur., 2000.: 47)

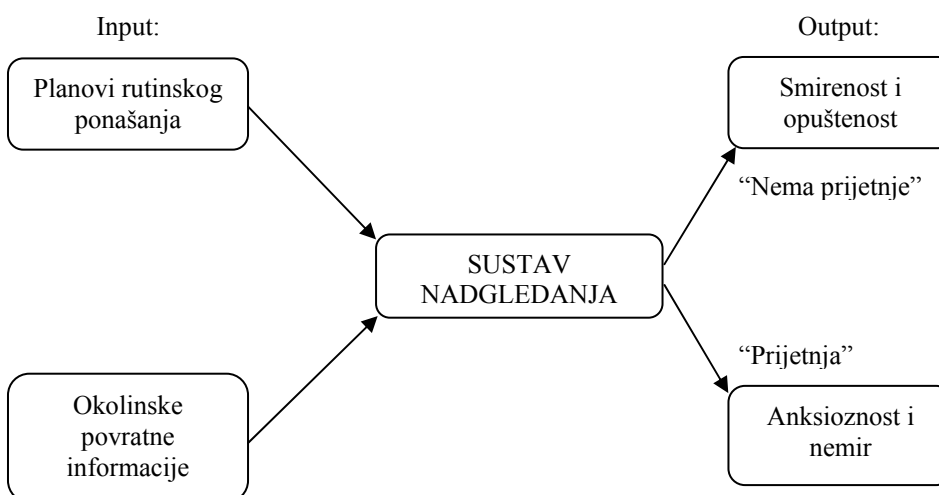

Sustav nadgledanja

Ovaj je drugi sustav zadužen za "pretraživanje" okoline u pogledu novih i/ili prijetećih podražaja. Osnovna mu je funkcija upozoriti nas kada nije moguće nastaviti oslanjati se na prije naučeno ponašanje u interakciji s okolinom, te upozoriti da je okolina (ili nešto u njoj) prijeteće. On predstavlja svojevrsni "glavu gore" mehanizam koji prekida uobičajene, habitualne rutine, generira emocije anksioznosti te usmjeruje pozornost na identificiranu prijetnju. Sam ne pripada "višim kognitivnim funkcijama" no aktivira pomno, svjesno razmatranje postojeće situacije i povećava motivaciju za učenjem. *Slika 2.* shematski prikazuje njegovo funkcioniranje.

Dakle, ako je okolina uobičajena, ovaj sustav generira osjećaj smirenosti, omogućuje dispozicijskom sustavu nesmetano rutinsko ponašanje, te "oslobađa" kapacitete svijesti za druge aktivnosti. U suprotnome, generiranjem anksioznosti signalizira se da je nastupila situacija koja zahtijeva potragu za novim, uspješnim načinom interakcije s okolinom.

Slika 2. Sustav nadgledanja (usp. Marcus i sur., 2000.: 57)

Implikacije za političko ponašanje

Tijekom svog života ljudi stječu određeni skup navika kako bi se nosili s velikim brojem ponavljajućih zadataka u različitim domenama ponašanja – pa tako i u području političkog ponašanja. Veliki broj teorija naglašava važnost navika kao njegovih odrednica. “Teorije identiteta, teorije koje drže da sociološki čimbenici identificiraju posljedice rane socijalizacije, teorije predrasuda i stereotipa ...” (Marcus i sur., 2000.: 52) slažu se u pretpostavci da se aktualne okolnosti i racionalno prosuđivanje mogućih odluka zanemaruju. Umjesto poželjnoga eksplicitnog razmatranja koristi, birači se ponašaju sukladno tzv. dugotrajnim čimbenicima preuzetih vrijednosti, političke ideologije, stranačkoj pripadnosti itd.

Kad bismo posjedovali isključivo dispozicijski sustav, tada bismo rezultate izbora mogli potpuno objasniti izračunavanjem stupnja mobilizacije biračkih tijela pojedinih stranaka. Birači bi izlazili na izbore ili ne (i glasovali) sukladno entuzijazmu koji osjećaju prema svojoj stranci i kandidatu. U pogledu promidžbenih aktivnosti dispozicijski sustav svakoj stranci nudi dvostruku strategiju poticanja vlastitih pristaša i širenja apatičnosti i beznađa među svojim protivnicima (Marcus i sur., 2000.: 53). Međutim, bez sustava nadgledanja, koji bi uključio promišljeno razmatranje i napuštanje navika, prostor za političku propagandu bio bi vrlo sužen.

Međutim, svijet politike prepun je razloga za anksioznost koja (kao dio sustava nadgledanja) utječe na to da ljudi shvate kako “stvari nisu više onakve kakve su bile u prošlosti”, te čine ljude manje sklonima da se oslanjaju na političke navike. Također, zabrinuti birači pojačano su motivirani za skupljanje informacija, poznavanje problema

(engl. *issues*), kao i stajališta pojedinih kandidata. Slijedom nevezanosti uz prijašnje navike i pažljivost, takav je birač “priređen” za uvjeravanja iz različitih izvora. Ukratko, otvoren je za utvrđivanje mogućnosti, interesa te raspravu o političkim ciljevima i načinima njihova postizanja. Individualne razlike u tome što će izazivati anksioznost, ovisit će ponajprije o prije stečenim navikama, tj. čije su vrijednosti ugrožene ili dovedene u pitanje. Ovaj odlomak slikovito opisuje ideal tzv. odgovornog birača, koji se može pojaviti u odgovarajućim okolnostima. Međutim, nitko ne posjeduje kapacitete da se tako ponaša cijelo vrijeme, niti to okolnosti od osobe zahtijevaju. Teorija afektivne inteligencije daje nam realističniju sliku “dinamičnoga emocionalnog birača sposobnog za korištenje jedne ili druge strategije sukladno okolnostima” (Marcus i sur., 2000.: 63). Ako je proteklo razdoblje bilo sukladno očekivanjima, birač će se “komotno” (ali i shvatljivo) utjecati svojim dispozicijama, dok će zabrinut, ponajprije za vlastite kandidate i opcije, učiniti pomak prema promišljenijem načinu političkog prosuđivanja.

Dosadašnja istraživanja

Osim eksperimentalnih istraživanja u artifičijalnim situacijama (Marcus i dr., 1995.; Marcus/Wood/Theiss-Morse, 1998.; MacKuen i dr. 2001.) u verifikaciji postavki teorije afektivne inteligencije autori se uglavnom koriste rezultatima panel studija ANES-a⁵ od 1980. do 1995. godine. Rezultati pokazuju kako su povećanja u anksioznosti samo vrlo slabo ili nikako povezana s promjenama u entuzijazmu (Marcus, 1988.), što potkrepljuje osnovu teorije o dvama neovisnim emocionalnim sustavima. Nadalje, emocionalna dinamika smisleno odražava politička zbivanja te se entuzijazam i anksioznost sustavno mijenjaju sukladno nacionalnim ekonomskim postignućima, fazama i obilježjima predsjedničkih kampanja i sukladno vanjskopoličkim događanjima (Marcus/Mackuen, 1993.; Marcus i dr., 2000.). Rezultati panel studija također pokazuju kako je povećanje anksioznosti povezano s povećanjem političkog interesa i političkog znanja, što je daljnji doprinos razumijevanju političkog “sofisticiranja” i participacije. U pogledu donošenja izbornih odluka, autori teorije pokazuju kako se anksiozni birači vrlo malo oslanjaju na svoju stranačku afilijaciju, a puno više na to u kojoj su mjeri stajališta pojedinih kandidata o političkim problemima (engl. *issue positioning*) sukladna njihovim preferencijama. Kako anksioznost raste, birači postaju sličnijima pretpostavljenom Downsovu racionalnom biraču (*ibid.* 61). Suprotno tomu, oni birači koji se osjećaju entuzijastično zbog ponašanja kandidata vlastite stranke, u većoj se mjeri oslanjaju na stranačku afilijaciju, a u manjoj mjeri problemski glasuju.

Dinamika izbornog ponašanja i utjecaj emocija na donošenje izborne odluke u središtu je interesa ove teorije⁶ te smo u tom pogledu i mi zainteresirani za njezinu primjenu

⁵ *American National Election Studies* su anketna istraživanja koja provodi Institut za društvena istraživanja sveučilišta Michigan. Rezultati se prikupljaju na reprezentativnim multietapnim stratificiranim uzorcima na približno 2.000 građana SAD-a, prije i poslije predsjedničkih i kongresnih izbora, dva ili više puta. Više informacija zainteresirani mogu naći na internet stranici: <http://www.icpsr.umich.edu:8080/ICPSR-SERIES/00003.xml>

⁶ Iako se možemo složiti s Plutzerom (2002.: 457 prema Marcus i dr., 2000.) da je lako zamisliti primjenu ovog pristupa u bilo kojoj domeni u kojoj se političari služe izazivanjem anksioznosti kako bi zadobili potporu za specifične politike, npr. u pogledu kriminala, zdravstvene i socijalne zaštite, zaštite okoliša itd.

u objašnjavanju varijance izbornog ponašanja hrvatskih birača. Premda u hrvatskom političkom sustavu dominiraju stranke kao ključni akteri, njihova vodstva, a posebice čelnici, po definiciji posla kojim se bave, imaju istaknutu ulogu u smislu “personifikacije stranačkih programa i opredjeljenja biračkog tijela” (Šiber, 1998.: 201). Osim toga, za razliku od drugih područja ljudske djelatnosti “uloga vođe u politici je manje formalna, a više emocionalno zasićena” (*ibid.*).

No, prije istraživanja relativne uloge emocija prema čelnicima stranaka u izbornom odlučivanju, potrebno je provjeriti osnovne postavke teorije o strukturiranju emocija prema navedenim akterima.

Prema hipotezama istraživanja

U spominjanim ANES-istraživanjima, za ispitivanje strukturiranja emocija prema političkim kandidatima najčešće se koriste pitanja u kojima je zadaća ispitanika da odgovore u kojoj mjeri (ili koliko često⁷) navedeni političari u njima izazivaju osjećaje *nade, entuzijazma, ponosa, zabrinutosti, straha, tjeskobe, ogorčenosti, bijesa, srdžbe, gađenja, mržnje i prijezira*. Svako od navedenih emocija pridodana je ljestvica s najčešće pet stupnjeva, od *uopće ne* do *vrlo jako*⁸. U većini slučajeva rezultati faktorske analize pokazuju dvodimenzionalnu strukturu emocija (Abelson i dr., 1982., Bruce, 1994., Marcus 1988.) kao što je prikazano u *tablici 1.* u slučaju Roberta Dolea u studiji iz 1995. godine.

Dakle, uobičajeno je strukturiranje emocija prema američkim političarima u dvjema dimenzijama, jednoj pozitivnoj (faktor 2), najčešće identificiranoj kao entuzijazam i jednoj negativnoj (faktor 1), unutar koje se od pretpostavljene dimenzije anksioznosti ne odvajaju drugovrsne negativne emocije.

Međutim, kod određenih javnih osoba, koje se povezuju sa skandalima i doživljavaju se kao kontroverzne ličnosti, kao u slučaju Billa Clintona (*tablica 1*) dimenzija negativnih emocija razdvaja se na dvije – jednu obilježenu emocijama vezanim uz anksioznost, i drugu koja izražava odbojnost tj. averziju prema dotičnoj osobi. Autori smatraju kako je posljednja dimenzija izraz dispozicijskog sustava. Dispozicijski sustav, osim pozitivnih, također upravlja i naučenim asocijacijama s kažnjavajućim ili nenagrađujućim podražajima (Marcus i dr. 2000.: 158). Odbojnost ili averzija predstavlja reakciju različitu od one koju može generirati sustav nadgledanja jer je riječ o dobro poznatim podražajima koji je izazivaju, a takvi predstavljaju domenu upravljanja od strane dispozicijskog sustava. Nadalje, entuzijazam i averzija, iako odvojene dimenzije, imaju komplementarnu stratešku funkciju. Pokazuje se kako je entuzijazam prema akcijama usmjerenim protiv odbojne osobe (npr. potpisivanje peticije za opoziv, doniranje novca za suparnike itd.) snažno povezan s intenzitetom odbojnosti (*ibid.* 161). U osnovi dimenzije odbojnosti, autori dalje navode, nalazi se moralno neodobravanje, koji su češći

⁷ Ova istraživanja pokazuju kako nema razlike u strukturi odgovora ako se pita “U kojoj mjeri ...” ili “Koliko često ...” pojedine političke figure kod ispitanika izazivaju različite emocije.

⁸ Ili od *nikad* do *vrlo često* u varijanti frekvencijske ljestvice.

ako su sukobi kao nužni dio političkog procesa, vrijednosno motivirani (Marcus i dr., 2003.: 21)

Tablica 1: Struktura emocija prema predsjedničkim kandidatima u SAD-u 1995. godine. Rezultati analize glavnih komponenata s *varimax* rotacijom: Robert Dole i William Clinton.⁹

Emocije	Robert Dole		William Clinton		
	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3
Strah	,820				,797
Tjeskoba	,704				,758
Zabrinutost	,855				,749
Bijes	,777		,582		,501
Ogorčenost	,726		,678		,357
Srdžba	,833		,639		,350
Ponos		,857		,864	
Nada		,896		,839	
Entuzijazam		,862		,849	
Gađenje	,798		,425	-,397	,466
Mržnja	,634		,782		
Prijezir	,607		,712		
Kar. korijen	5,36	2,19	4,61	1,82	1,24

U okruženju izrazitog nezadovoljstva učincima politike u Hrvatskoj, njene percepcije kao nečasne djelatnosti, ispunjene mnogim netransparentnim i moralno upitnim aktivnostima, opravdano je očekivati da će slični sentimente biti prisutni i u pogledu glavnih pojedinačnih aktera. Sukladno tomu, uz osnovna teorijska očekivanja, naša je prva pretpostavka (H1) *da će se prema većini čelnika političkih stranaka u Hrvatskoj emocije strukturirati prema pretpostavljenoj trodimenzionalnoj strukturi u kojoj će se jasno moći identificirati dimenzije entuzijazma, anksioznosti i odbojnosti.*

Neka su istraživanja (MacKuen i dr., 2001.; Marcus i dr., 2003.) pokazala kako se treća, dimenzija odbojnosti pojavljuje samo kod onih ispitanika koji pokazuju negativni stav prema nekoj političkoj odluci ili politikama, npr. afirmativnoj akciji na sveučilištima¹⁰. Sukladno prvoj pretpostavci koja polazi od općeprisutnog nezadovoljstva politikom i političarima, naša je druga pretpostavka (H2) *da će pretpostavljena trodimenzionalna struktura postojati bez obzira na početni stav ispitanika. Drugim riječima, kod svih će postojati svijest o moralno nepoželjnim karakteristikama čelnika političkih stranaka, odnosno izdvojena dimenzija odbojnosti.*

⁹ Rezultati preuzeti iz Marcus i dr. 2003. str. 14 i 16. Faktorska zasićenja koja su manja od 0,30 izostavljena su zbog jasnijeg prikaza emocionalne strukture.

¹⁰ Autoru ovog teksta nije poznato jesu li radene slične analize na prije komentiranim podacima ANES-a za izborne kandidate.

Nadalje, pretpostavka o moralnom neodobravanju u osnovi dimenzije odbojnosti implicira i postojanje suprotnih emocija *moralnog odobravanja*. Dosadašnja istraživanja u tradiciji ove teorije nisu se izričito bavila ovim emocijama vjerojatno iz dvaju razloga. Jedan je taj što se u većini slučajeva averzija nije izdvajala kao posebna dimenzija negativnog afekta, te nije u većem broju slučajeva imala strateško značenje¹¹. Drugi je razlog prvenstveni interes istraživača za tzv. "primarne emocije", odnosno onaj repertoar osjećaja koji nije zasićen kognitivnom elaboracijom, sukladno navedenoj definiciji emocija kao primarno predsvjesnih fenomena. Kako sam pristup ne poriče mogućnost da određene emocije mogu nastati i u interakciji "primarnog procesa"¹² i daljnje kognitivne elaboracije, uvođenjem takvih "kompleksnijih" emocija, određenjem njihova položaja i pobližim utvrđivanjem mehanizama njihova nastanka, teorijski se model obogaćuje i njegov obuhvat objašnjavanja proširuje. Stoga smo u ovom istraživanju dodali još tri, nešto složenija emocionalna markera – *poštovanje*, *divljenje*, i *povjerenje* – koji bi trebali izražavati osjećaje u osnovi moralnog odobravanja. Način njihova strukturiranja sadržaj je naše treće pretpostavke. Kako ih teorija afektivne inteligencije do sada nije eksplicitno razmatrala, ovu smo pretpostavku ostavili relativno otvorenu koncipirajući tri mogućnosti njihova strukturiranja.

Prva je mogućnost (H3a) *da su navedene emocije aspekti entuzijazma koji su kroz kognitivnu elaboraciju dobili svoje specifično značenje*¹³. U tom bi se slučaju ove emocije strukturirale zajedno s ostalim pozitivnim emocijama (ponosom, nadom, entuzijazmom). Druga je mogućnost (H3b) *da se ove emocije strukturiraju kao negativni pol dimenzije odbojnosti, sukladno pretpostavci o zajedničkoj normativnoj osnovi*. Treća je pak mogućnost (H3c) *da se ove emocije strukturiraju u posve novu dimenziju, neovisno o drugima, te sugeriraju da je ta dimenzija emocija ponajprije kognitivno "induciran" fenomen*.

Metoda

Istraživanje je provedeno na ukupno 253 studentica i studenata, od prve do četvrte godine, studija politologije i novinarstva Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, tijekom drugog tjedna prije početka službene kampanje za parlamentarne izbore 2003. godine.

Zadaća ispitanika bila je da, odgovarajući na upitnik, procijene u kojoj mjeri pojedini čelnici tadašnjih parlamentarnih stranaka, tadašnji predstavnik srpske manjine u Saboru, te Predsjednik Republike kod njih izazivaju svaku od petnaest ponuđenih emocija. Ispitanici su davali svoje procjene za sljedeće osobe, poredane u upitniku po abecednom redu: Ivo Banac, Dražen Budiša, Anto Đapić, Milan Đukić, Mate Granić, Ivan Jakovčić,

¹¹ Premda se u drugim domenama npr. ekonomije (Conover/Feldman, 1986.) i stranačke pripadnosti (Green, 2002.) pokazala važnom.

¹² Pod primarnim se procesom ovdje smatra pretpostavljeni mehanizam nastanka emocija kroz djelovanje dispozicijskog i nadglednog sustava.

¹³ Ovakvo bi strukturiranje sugeriralo primarnost zamišljenog procesa nastanka emocija koji počinje na predsvjesnoj razini, a završava različitim procesima atribuiranja.

Anto Kovačević, Stjepan Mesić, Ivić Pašalić, Vesna Pusić, Jozo Radoš, Ivica Račan, Ivo Sanader, Zlatko Tomčić i Miroslav Tuđman. Svaku su osobu ispitanici procjenjivali na ljestvici od jedan do pet, gdje jedan znači *uopće ne*, dva *slabo*, tri *donekle*, četiri *jako* a pet *vrlo jako* u pogledu emocija *nade*, *entuzijazma*, *ponosa*, *zabrinutosti*, *straha*, *tjeskobe*, *srdžbe*, *gađenja*, *bijesa*, *ogorčenosti*, *mržnje*, *prijezira*, *poštovanja*, *divljenja* i *povjerenja*. Za cjelokupno procjenjivanje ispitanicima je u prosjeku trebalo dvadesetak minuta. Nije zabilježeno niti jedno odbijanje ili poteškoće pri odgovaranju.

Za potrebe testiranja postavljenih hipoteza provedene su sljedeće statističke analize:

Prvu pretpostavku provjerili smo putem faktorske analize prvih dvanaest emocionalnih ljestvica metodom glavnih komponenata, koristeći se pritom *varimax* rotacijom faktora. Analize su provedene najprije za svakog čelnika posebno, potom na razini cjelokupnog uzorka čelnika.

Drugu smo pretpostavku provjerili tako što smo najprije identificirali ispitanike s pozitivnim i negativnim stavom prema svakom pojedinom čelniku, tj. kontrastne skupine¹⁴, a potom smo za svaku skupinu izračunali faktorsku strukturu jednakim postupkom kao i u pogledu provjere prve postavke.

Provjera treće pretpostavke uključivala je provedbu identičnih postupaka kao u slučaju prvih dviju s time da su dodane još tri ljestvice emocija – poštovanja, divljenja i povjerenja.

U daljnjem ćemo se prikazu rezultata, zbog statističke identičnosti, služiti rezultatima koji će prikazivati svih petnaest ljestvica emocija uključenih u istraživanje kao i prikazom faktorskih struktura zajedničkih svima ili za analizu zanimljivih skupina čelnika.

Rezultati

Rezultati faktorske analize na pojedinačnoj i općoj razini uzorka od 14 čelnika (*tablica 2*) jasno pokazuju postojanje triju neovisnih dimenzija emocija prema političkim čelnicima, kojima se zajedno može objasniti preko 80% varijance rezultata.

¹⁴ Krenuvši od klasične pretpostavke o emocijama kao komponenti stava, ispitanike s pozitivnim i negativnim stavom identificirali smo jednostavnim oduzimanjem vrijednosti “negativnih” od “pozitivnih” emocija prema pojedinom čelniku. Kako je veći broj negativnih emocija, potpuno neutralna vrijednost je -6. Oni ispitanici čiji je rezultat za pojedinog čelnika bio u rasponu između -7 i -5, dakle oko neutralnih vrijednosti izbačeni su iz analize. Kad je riječ o korištenju svih 15 emocionalnih ljestvica, onda je neutralna vrijednost -3, a ispitanici isključeni iz analize imaju rezultat između -4 i -2. Alternativni bi postupak bio da smo eksplicitno utvrdili stav ispitanika prema svakom od čelnika. Međutim, to bi u slučaju da se utvrđuje u istom upitniku izazvalo tzv. efekt potrebe za konzistentnošću, bez obzira na redoslijed mjera emocija i eksplicitnog stava prema čelnicima. Odvojeno bi utvrđivanje svakako zakompliciralo postupak prikupljanja podataka i cijenu istraživanja.

Tablica 2: Zajednička struktura emocija prema političkim čelnicima i “odstupajući slučaj” čelnika DC-a.

Emocije	Zajednička struktura četrnaest čelnika ¹⁵			Mate Granić (DC)	
	Entuzijazam	Odbojnost	Anksioznost	Neg. afekt	Entuzijazam
Nada	,877				,867
Entuzijazam	,870				,849
Ponos	,871				,867
Zabrinutost			,815	,644	
Strah			,854	,776	
Tjeskoba		,443	,755	,751	
Srdžba		,785	,398	,875	
Gađenje		,837		,798	-,342
Bijes		,875		,892	
Ogorčenost		,833		,848	
Mržnja		,866		,808	
Prijezir		,838		,782	-,339
Poštovanje	,869				,848
Divljenje	,885				,882
Povjerenje	,886				,870
Kar. korijen	7,97	3,11	1,09	7,67	3,16
% obj. var.	53,14	20,74	7,32	51,1	21,09

Jednaka struktura pojavljuje se kod svih, s iznimkom jednog čelnika. Riječ je o predsjedniku DC-a, Mati Graniću, kojeg ispitanici “osjećaju” u samo dvjema dimenzijama (tablica 2), vrlo slično kao kod većine do sada istraživanih političara u SAD-u, iako s drukčijim značenjem neutralne osobe na ostrašćenoj političkoj sceni. Dakle, prema većini političkih čelnika, osim osjećaja entuzijazma i anksioznosti, jasno se izdvaja i skup osjećaja koji tvore dimenziju odbojnosti, tj. averzije. Štoviše, sukladno drugoj pretpostavci, analiza pokazuje da se dimenzija odbojnosti izdvaja u pogledu svih čelnika kod ispitanika koji imaju negativan, ali i kod većine onih koji imaju prema njima pozitivan stav¹⁶ (tablice 3 i 4). Ovakav rezultat jasno upućuje na to da, barem naši ispitanici, imaju razvijenu predodžbu o negativnim osobinama parlamentarnih čelnika, bez obzira na svoj osnovni sentiment prema njima, odnosno da već po navici reagiraju s averzijom¹⁷ prema većini njih.

¹⁵ Ova je analiza zasnovana na 3.542 odgovora, odnosno 253 ispitanika koji su 14 puta davali procjene (za svakog čelnika osim za Matu Granića).

¹⁶ Opet kod svih, osim kod Mate Granića, iako se u slučaju ispitanika s negativnim stavom i u pogledu njega jasno pojavljuje i dimenzija odbojnosti, koja je u ukupnom uzorku bila “prikrivena” rezultatom većeg broja ispitanika s pozitivnim stavom, tj. onih koji ga nisu doživljavali kao trajan izvor neugodnosti.

¹⁷ Bez obzira na to koliko ta dimenzija bila izražena u smislu intenziteta kod pojedinih ispitanika, ovdje je bitno da je ona prisutna na strukturalnoj razini.

Tablica 3: Zajednička struktura emocija prema političkim čelnicima i “odstupajući slučaj” čelnika DC-a – ispitanici s pozitivnim stavom

Emocije	Zajednička struktura četrnaest čelnika			Mate Granić (DC)	
	Entuzijazam	Odbojnost	Anksioznost	Neg. afekt	Entuzijazam
Nada	,832			,822	
Entuzijazam	,802			,721	
Ponos	,814			,793	
Zabrinutost			,724		,416
Strah			,818		,606
Tjeskoba			,768		,670
Srdžba		,493	,498		,754
Gađenje		,694			,687
Bijes		,692			,698
Ogorčenost		,630			,746
Mržnja		,655		,233	,206
Prijezir		,590			,439
Poštovanje	,819			,762	
Divljenje	,847			,839	
Povjerenje	,853			,792	
Kar. korijen	4,35	2,95	1,47	3,92	3,36
% obj. var.	29,01	19,65	9,76	26,11	22,39

Uz pretpostavku da ovdje ne dolazi do izražaja mladenačka sklonost ekstremnosti, ovaj rezultat je učinak, najblaže rečeno, manjkavoga političkog *leadershipa* koji umjesto civilnih vrline kao reakciju na svoje djelovanje proizvodi kulturu cinizma i bespomoćnosti, koja je u dosadašnjem razdoblju hrvatske tranzicije imala mnogo povoda i puno prostora za razvoj, upravo kao reakcija na ponašanje najviših hrvatskih dužnosnika i politika koje su oni provodili.

Kad je riječ o našoj trećoj pretpostavci o strukturiranju emocija, koje smo uvjetno podveli pod kategoriju moralnog odobravanja, čini se kako se – na razini cjelokupnog uzorka (*tablica 2*), svih ispitanika s pozitivnim stavovima (*tablica 3*), te u slučaju ispitanika s negativnim stavom u pogledu dvije trećine čelnika (njih 10, *tablica 4*) – one povezuju izravno u jednu dimenziju s emocijama entuzijazma. To favorizira našu prvu inačicu pretpostavke o njihovu strukturiranju i sukladno je teorijskoj pretpostavci primarnog načina formiranja emocija u kojem osnovni modaliteti, u ovom slučaju entuzijazam, mogu kroz interakciju s višim kognitivnim funkcijama i drugim informacijskim resursima (najčešće kroz proces atribuiranja) poprimiti specifičnija obilježja, tj. manifestirati se kao npr. osjećaji poštovanja, divljenja i povjerenja.

Tablica 4: Zajednička struktura emocija prema deset političkih čelnika i pet “odstupajućih slučajeva” – ispitanici s negativnim stavom

Emocije	Zajednička struktura deset čelnika			Zajednička struktura pet “odstupajućih” čelnika			
	Odbojnost	Entuzij.	Anksioz.	Odbojnost	Anksioz.	Entuzij.	Mor. odobr.
Nada		,791				,846	
Entuzijazam		,793				,886	
Ponos		,784				,711	
Zabrinutost			,827		,824		
Strah			,850		,848		
Tjeskoba	,323		,781	,332	,807		
Srdžba	,757		,359	,758	,350		
Gađenje	,799			,827			
Bijes	,879			,874			
Ogorčenost	,829			,812			
Mržnja	,850			,833			
Prijezir	,804			,802			
Poštovanje		,783					,852
Divljenje		,794					,894
Povjerenje		,785				,355	,693
Kar. korijen	5,14	3,67	1,50	5,35	2,99	1,51	1,14
% obj. var.	34,27	24,46	9,98	35,68	19,93	10,08	7,58

Međutim, taj se rezultat i objašnjenje ne mogu poopćiti na sve slučajeve. U pogledu pet čelnika¹⁸, odnosno ispitanika koji prema njima imaju negativan stav, pojavljuju se četiri faktora (tablica 4). Razlika od prethodno dobivenih struktura jest u razdvajanju dimenzije pozitivnih emocija na osnovni entuzijazam (treći faktor) i emocije moralnog odobravanja (četvrti faktor). Dakle, ovih pet “odstupajućih slučajeva” potkrepljuju treću inačicu ove pretpostavke, te pokazujući kako emocije moralnog odobravanja ne moraju biti vezane uz primarne dimenzije emocija, sugeriraju kako one mogu biti kognitivno inducirani fenomen.

Pitanje je zašto i kada bi se takav mehanizam emocionalnog reagiranja mogao pojaviti. U našem je istraživanju skupina političkih čelnika kod kojih se ovakvo strukturiranje emocija pojavilo vrlo šarolika. Ako krenemo od pretpostavljene količine podrške koju uživaju ovi političari, možemo ih podijeliti na dvije skupine, one koji imaju znatniju potporu, u kojoj bi bili Stjepan Mesić i Vesna Pusić, te one čija je potpora u biračkom tijelu marginalna, u koju bi spadali Milan Đukić, Anto Kovačević i Miroslav Tuđman¹⁹. Sukladno ovoj podjeli i mogućim odnosima između entuzijazma i moralnog odobravanja, pretpostavili smo da će se četverodimenzionalni način emocionalnog reagira-

¹⁸ Riječ je o Milanu Đukiću, Anti Kovačeviću, Stjepanu Mesiću, Vesni Pusić i Miroslavu Tuđmanu.

¹⁹ Rezultati nedavnih parlamentarnih izbora u kojima ni jedan od preostalih triju čelnika nije ušao u Sabor dodatno potkrepljuju našu podjelu.

nja pojavljivati kod dvaju modela doživljavanja javnih osoba. U slučaju druge skupine pretpostavljen je dominantan model doživljavanja u kojem se pojavljuje stanovita razina entuzijazma²⁰, ali nikakva ili vrlo mala razina moralnog odobravanja. Entuzijazam bi pritom mogao biti reakcija na sekundarna obilježja javne osobe, u smislu stila komunikacije, općeg dojma, ili simboličkog značenja njezine društvene pozicije, npr. gubitka političke moći. Takav bi model emocionalnog reagiranja bio prema onima koji se doživljavaju kao *autsajderi*. Suprotan bi obrazac odgovora, dakle niske ili nikakve razine entuzijazma uz postojanje stanovite razine moralnog odobravanja, postojao kod onih javnih osoba koje se doživljava kao *uvažene protivnike*. Osnovnu političku poziciju koju zastupa, stranku kojoj pripada ili slično, netko drugi ne mora doživljavati bliskom, štoviše, može je držati i potpuno suprotnom vlastitim političkim stavovima, ali isto tako i takvo stajalište shvatljivim, konzistentnim te vjerodostojnim unutar pretpostavljenoga zajedničkog prostora vrijednosti. Ovakav bi oblik političke tolerancije bio blagotvoran za hrvatsku političku scenu u pogledu transformacije glavnih aktera i njihovih biračkih tijela iz političkih neprijatelja u takmace, proširio bi osnove za politički konsenzus, te imao povoljan dugoročni utjecaj na sociokulturni kapital.

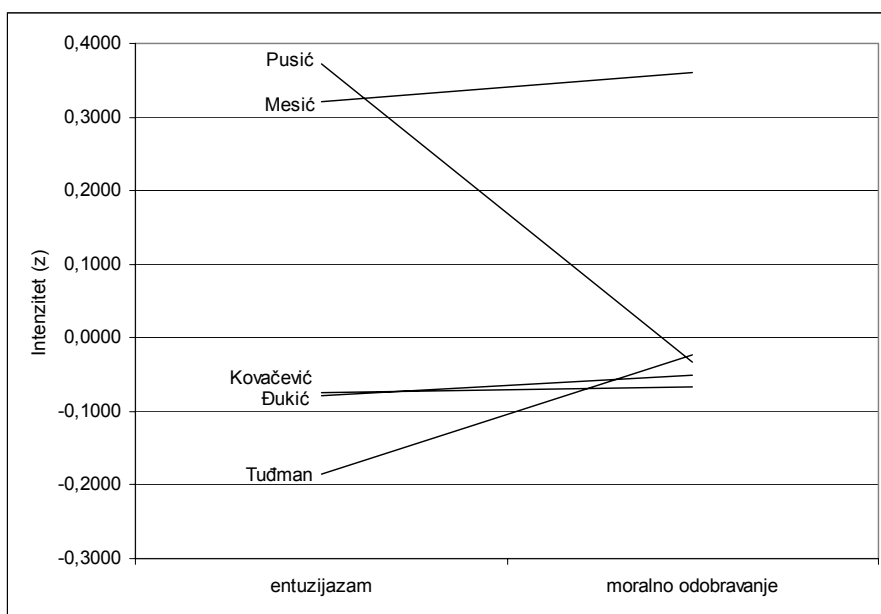
Naši pak rezultati (*grafikon 1*) ne pokazuju da se ovisno o političkoj potpori u biračkom tijelu formiraju pretpostavljeni obrasci doživljavanja kod ispitanika koji imaju negativan stav prema dotičnim čelnicima. S obzirom na to da se sve prikazane razlike između razine entuzijazma i moralnog odobravanja nalaze unutar jedne standardne devijacije, pretpostavka je da se unutar varijance ovih rezultata nalaze oba tipa ispitanika, što se vrlo jasno vidi na *grafikonu 2*, gdje smo jednostavno u dvije skupine podijelili ispitanike, tj. njihove odgovore na one koji pokazuju veći entuzijazam od moralnog odobravanja i obratno.

Razlike između ovih dviju skupina ispitanika u pogledu obiju dimenzija emocija statistički su značajne²¹ u pogledu svih pet čelnika. Zanimljivo je da približno jednak broj ispitanika pokazuje jedan ili drugi obrazac kod svih čelnika osim u slučaju Vesne Pusić, gdje je njih 69% (56) koji je doživljavaju kao autsajdera. Ovaj je obrazac također vidljiv i u prosječnom rezultatu svih ispitanika iz ove skupine s negativnim stavom (*grafikon 1*). Nazire li se ovdje mogući obrazac doživljavanja žena u hrvatskoj politici bilo bi na temelju jednog slučaja pretenciozno govoriti, ali je svakako zanimljivo pitanje za buduća istraživanja.

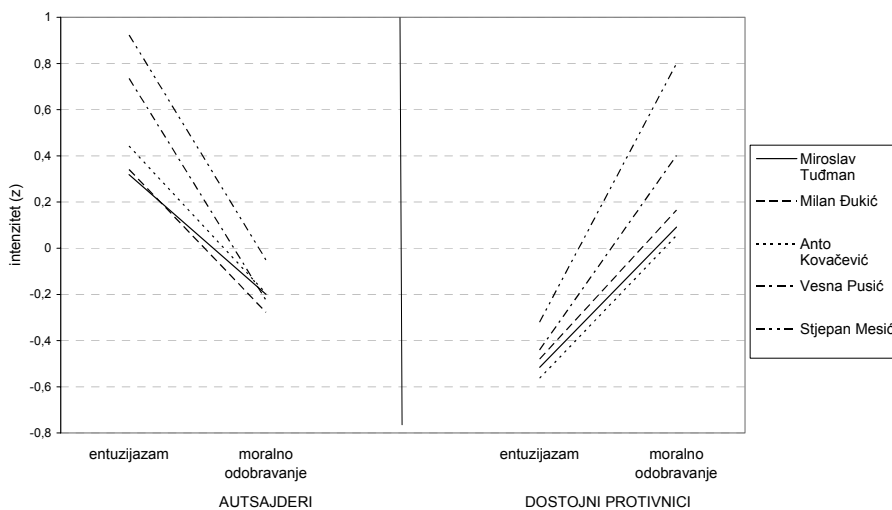
²⁰ Ovdje treba imati na umu ograničen raspon zbog primarno negativnoga stava prema svim ovim čelnicima.

²¹ Za svakog čelnika dajemo rezultate usporedbe dviju grupa u pogledu razlika kod entuzijazma te moralnog odobravanja: Milan Đukić ($t_{E12} = -6,23$, $p < 0.05$; $t_{M12} = 2,42$, $p < 0.05$), Anto Kovačević ($t_{E12} = -7,47$, $p < 0.05$; $t_{M12} = 1,69$, $p < 0.10$), Stjepan Mesić ($t_{E12} = -4,47$, $p < 0.05$; $t_{M12} = 2,40$, $p < 0.05$), Vesna Pusić ($t_{E12} = -5,69$, $p < 0.05$; $t_{M12} = 2,73$, $p < 0.05$) i Miroslav Tuđman ($t_{E12} = -6,13$, $p < 0.05$; $t_{M12} = 2,34$, $p < 0.05$)

Grafikon 1: Obrazac entuzijazma i moralnog odobravanja prema pet odstupajućih političkih čelnika

Grafikon 2: Obrasci odnosa entuzijazma i moralnog odobravanja kod dvaju modela doživljavanja pet političkih čelnika

Zaključak

Različite se teorije inteligencije slažu u tome kako ljudi mogu biti inteligentni ili neinteligentni na veći broj načina i u različitim oblicima aktivnosti. Teorija čije smo postavke u ovom istraživanju provjeravali pokazuje kako bez emocija nema inteligentnog ponašanja. Emocije utječu na način na koji se ljudi uključuju u političke aktivnosti – katkad samo prigodno, katkad s velikom ozbiljnošću, katkad pomno i promišljeno, katkad obvezujuće prema postojećim osjećajima lojalnosti, katkad otvoreno prema novim mogućnostima, katkad usmjereni na osobni interes, katkad odbacujući parohijalna uvjerenja itd. (Marcus, 2003.: 26) – a sukladno funkcioniranju dvaju opisanih emocionalnih sustava. Suprotno uvriježenom mišljenju, čini se da emocije unapređuju kapacitete mišljenja, te su mišljenju potrebne da bi se aktivirale postojeće sposobnosti kao i zato da bi se izvršile njegove odluke.

Ovim smo istraživanjem pokušali verificirati osnovne postavke teorije afektivne inteligencije u političkom okruženju za koje bismo mogli pronaći mnogo razlika u odnosu na ono odakle je teorija potekla. I zbilja, čini se da je osnovna razlika u tome kako naši ispitanici (razumljivo) osjećaju jasnije, usmjerenije i temeljnije nezadovoljstvo svojim političkim vodstvom. Povrh tih razlika odčitava se pak identična emocionalna matrica čije bi strukturiranje bilo zanimljivo proučavati u proširenoj komparativnoj perspektivi.

Nadalje, uvedeni novi modaliteti emocionalne evaluacije, kojima se proširuje teorijski model i na složenije procese, u većini se slučajeva uklapaju u postojeće postavke, mada bi njihovo funkcioniranje trebalo dodatno provjeriti kroz eksperimentalna istraživanja formiranja i interakcije emocija i kognicija. To se također odnosi i na utvrđene “odstupajuće slučajeve”. U našem istraživanju oni upućuju na emocionalnu strukturu u osnovi selekcijskog mehanizma čiji su ishodi uvažavanje ili omalovažavanje. Koliko je i kada tu riječ o promišljenijem rezoniranju, a koliko i kada o procjenama sukladnim uvriježenim predrasudama, postavlja se kao novi istraživački izazov.

Literatura

- Abelson, Robert P./ Kinder, Donald R./ Peters, Mark D./ Fiske, Susan T., 1982.: Affective and Semantic Components in Political Personal Perception. *Journal of Personality and Social Psychology*, (42) 4: 619-630
- Bruce, John M., 1994.: The Question of Emotional Response, Paper presented at the annual meeting of the Midwest Political Science Association, April 14 - 16, Chicago, IL.
- Conover, Pamela/ Feldman, Stanley, 1986.: Emotional Reactions to the Economy: I'm Mad as Hell and I'm Not Going to Take It Any More, *American Journal of Political Science*, 30: 30-78
- Damasio, Antonio R., 1994.: *Descartes' Error: Emotion, Reason and the Human Brain*, G. P. Putnam's Sons, New York
- Fazio, R.H./ Powell, M.C/ Herr, P.M., 1983.: Toward a Process Model of the Attitude-Behavior Relation: Accesing one's Attitude upon Mere Observation of the Attitude Object, *Journal of Personality and Social Psychology*, 44: 723 – 735

- Goleman, Daniel, 1998.: *Emocionalna inteligencija. Zašto može biti važnija od kvocijenta inteligencije*, Mozaik knjiga, Zagreb
- Gray, Jeffrey A. 1987.: *The Psychology of Fear and Stress*, 2nd ed., Cambridge University Press, Cambridge
- Greene, Steven, 2002.: *The Social-Psychological Measurement of Partisanship*, *Political Behavior*, (24) 3: 171-197
- Izard, Carroll E., 1972.: *The Face of Emotion*, Appleton-Century-Crofts, New York
- LeDoux, Joseph., 1996.: *The Emotional Brain: The Mysterious Underpinnings of Emotional Life*, Simon & Schuster, New York
- MacKuen, Michael/ Marcus, George E./ Russell, Neuman W./ Keele, Luke/ Wolak, Jennifer, 2001.: *Emotions, Information, and Political Cooperation*, CA: Annual Meeting of the American Political Science Association, San Francisco
- Marcus, George E., 1988.: The Structure of Emotional Response: 1984 Presidential Candidates, *American Political Science Review*, (82) 3: 735-761
- Marcus, George E., 2003.: The Psychology of Emotion and Politics, u: Sears D. O./ Huddy L./ Jervis R. (ur.), *Oxford Handbook of Political Psychology*, Oxford University Press, Oxford
- Marcus, George E./ MacKuen, Michael, 1993.: Anxiety, Enthusiasm and the Vote: The Emotional Underpinnings of Learning and Involvement during Presidential Campaigns, *American Political Science Review*, (87) 3: 688-701
- Marcus, George E./ Russell, Neuman W./ MacKuen Michael B., 2000.: *Affective Intelligence and Political Judgment*, University of Chicago Press, Chicago
- Marcus, George E./ Sullivan, John L./ Theiss-Morse, Elizabeth/ Wood, Sandra L., 1995.: *With Malice Toward Some: How People Make Civil Liberties Judgments*, Cambridge University Press, New York
- Marcus, George E./ Wood, Sandra L./ Theiss-Morse, Elizabeth, 1998.: Linking Neuroscience to Political Intolerance and Political Judgement, *Politics and the Life Science*, (17) 2: 165 – 178
- Marcus, George E./ MacKuen, Michael B./ Wolak, Jenny/ Keele, Luke, 2003.: The Measure and Mismeasure of Emotion, Paper presented on the Shambaugh Conference on Affect and Cognition in Political Action, University of Iowa, March 6-9, 2003
- Simon, Herbert A., 1967.: Motivational and Emotional Controls of Cognition, *Psychological Review*, 74: 29-39
- Simon, Herbert A., 1982.: Affect and Cognition: Comments In Affect and Cognition: The Seventeenth Annual Carnegie Symposium on Cognition, u: Clark, Margaret Sydnor/ Fiske, Susan T. (ur.), Mahwah, N.J., Erlbaum
- Simon, Herbert A., 1985.: Human Nature in Politics: The Dialogue of Psychology with Political Science, *American Political Science Review*, (79) 2: 293-304
- Simon, Herbert A., 1986.: The Role of Attention in Cognition, u: Friedman S.L./ Klivington, K.A./ Peterson, R.W. (ur.), *The Brain, Cognition and Education*, Academic Press, New York: 105-115

- Simon, Herbert A., 1987.: Politics and Information Processing, *London School of Economics Quarterly*, 1: 340-370
- Simon, Herbert A., 1994.: Bottleneck of Attention: Connecting Thought with Motivation, u: Spaldung, W.D. (ur.), *Integrative Views of Motivation, Cognition and Emotion*, University of Nebraska Press, Lincol
- Šiber, Ivan, 1998.: *Osnove političke psihologije*, Politička kultura, Zagreb

Nebojša Blanuša

*STRUCTURES OF EMOTIONS REGARDING POLITICAL PARTY
LEADERS: TESTING THE BASICS OF THE THEORY OF AFFECTIVE
INTELLIGENCE*

Summary

Based on the study conducted on the handy sample of 253 students of political science and journalism at the Faculty of Political Science in Zagreb, the author examines whether the emotions about the leaders of the Croatian political parties are structured in line with the postulates of the theory of affective intelligence by Marcus et al. (2000) and its three dimensions: *enthusiasm*, *anxiety* and *aversion*. The separate structuring of the dimension of repulsion or aversion with most leaders is supposed to be an expression of an enduring disapprobation of the entire Croatian politics. Since, according to this theory, moral disapprobation lies at the very heart of the dimension of aversion, the structuring of the emotional reactions of *moral approbation* are additionally analysed, measured by the scales of the emotions of respect, admiration and trust.

The results of the factor analyses show that the emotions about most party leaders are structured in three dimensions; the emotions of moral approbation and the emotions of enthusiasm make up one dimension of the positive affect towards politicians, in line with the postulate of the primary process of their origin. However, a separate analysis of the respondents with the positive or the negative attitude towards individual leaders shows that for five of 15 evaluated leaders, the emotions of the respondents with the negative attitude are structured in four dimensions. The author is of the opinion that such structuring is the emotional basis for the process of evaluation of two groups of political opponents: the outsiders and the worthy opponents.

Key words: theory of affective intelligence, emotions, enthusiasm, anxiety, aversion, moral approbation, parliamentary party leaders, outsiders and worthy opponents

Mailing address: Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, HR 10 000
Zagreb. *E-mail:* nblanusa@fpzg.hr